

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిచయ చిత్రము.

పంక్తి సంఖ్య-34 వాల్మీకి నా మహాకవిత్వము - పైత్ర, ఆంధ్రము - పం. 3-12

1. ప్రవచనములు - 1-3
2. కవిత్వములు - దుర్భాసమునకు నాగయగి శాస్త్రీ 3-8
3. తెలుగు సాహిత్యము - పాఠశాలకు పాఠముగా వ్రాసిన
పాఠశాల పాఠములు 9-17
4. దత్త నామము - పాఠశాలకు పాఠముగా వ్రాసిన
పాఠశాల పాఠములు 18-24
5. 'దత్త నామ' పాఠశాల - దుర్భాసమునకు నాగయగి శాస్త్రీ 25-32
6. 'దత్త నామ' పాఠశాల - 33-35
7. 'దత్త నామ' పాఠశాల - 36-

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

ప్రకటన

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౪ { పార్థివ } పంచిక ౧-౨
చైత్ర-ఆషాఢములు.

స్వ విషయము.

1187

ప్రాచ్యసాహిత్యరంగముల మహాసంగ్రామము ముగిసింది. కాని
కాంతి యొకను నెలకొనియుండలేదు. మన పౌరతనమువారి కంట్రోలు
ఉత్తరపుటరద్దవడినవెటకీ కరివత్పత్రికను యథాప్రకారముగ విఫల
ముగఁ బ్రకటింపఁగలము పాఠకులకు మా మనవి

ఆంధ్రభాషకును నేటివాఙ్మయ మితరభాషలందువలెనే
స్వతోమఖముగ విస్తృతిని గాంచుచున్నది. భాషావిషయమున మా
త్రము దానికరిణానుము ముదావహముగ లేదు. నేటికాస్త్రవాత్ర
కాదిగ్రంథములందును, కావ్యవాఙ్మయముందును మనమోగింపఁబడు
భాష గ్రామ్యగ్రాంథికవ్యావహారికములలో నేదియుఁ గాక కొన్నితావుల
దుర్భాగము, అనర్హము యున్నది. ఏకాలమునందైనను భాషకు
నియమము లొందుట తిప్పదు స్వచ్ఛందతనలన భాషాభివృద్ధి కొలవ
ననుట నిస్సంశయము. కత్తికలయందును, విమర్శవ్యాసములందును
గూడ నిట్టిభాషయేయవలెను కనుగొనుచున్నది. ఏమి తాము వ్రాముచున్న
భాషయొక్క లక్షణముల గుర్తించక, ప్రాచీనాంధ్రభాషకు "కృతక

భాష" యని హేళన మొనర్చుచున్నారు. సహృదయులై విమర్శన మొనర్చినఁ గృతక ముద్రికా వారికే తెలియఁగలదు.

ఇటీవలఁ బత్రికావ్రవంచమున ప్రఖ్యాతపురుషులై యున్న డమఁ పీరివి గడించి పెక్కు సంవత్సరములు "కృష్ణావత్రిక"ను నిర్విముక్తుగ నడపిన శ్రీ ముట్నూరు కృష్ణారావు కంతులుగారు దివంగతులైరని వ్రాయటకు మిక్కిలి విచారించుచున్నాము. వీరి పర్వతోముఖపాఠశ్రవము, దేశభక్తి, కార్యదీక్షయు నందఱకు విదితము. వీరి వత్రికలోని సంపాదకీయవాగ్దానములలో గొన్ని గ్రంథమావముగ ప్రకటింపఁబడినవి. వీరి గ్రాంథికభాషాభిమానమును కృష్ణావత్రికను జరుపువారందఱకును విదితమే. గ్రాంథికగ్రామ్యభాషానివాదసందర్భమునఁ దమ తండ్రిగారితో శ్రీ కృష్ణారావుకంతులుగారు "గ్రామ్యము అనుసరణ యోగ్యమా" అను విషయములో మీతో వాదించి గెలువ లేదు. కాని గ్రాంథికశైలిలో అంద మున్నది గనుకఁ గళగ భావించి దాని నకుసరించనిండని సమాధానము చెప్పినట్లుల శ్రీ గిడుగు సీతావతిగారు తెలియఁజూచియున్నారు. గ్రామ్యవాగ్దానగ్రాంథికభాషా విషయమున గ్రాంథికభాషయొక్క పరమోత్కృష్టతను గ్రహించియే శ్రీ కంతులుగారు తమ వత్రికారాజమున దాని నుపయోగించిరి. ఆయన జీవితమునందలి ముఖ్యవిషయములు ఆంధ్రవత్రిక 1 జూలై సంచికలో శ్రీ భోగరాజు వట్టాభిశేతారామయ్యగారు వ్రాసిన వ్యాసమునఁ జూడవచ్చును.

మఱియు ది 2-7-45 న సుప్రసిద్ధభాషాభిమానులును కండితులు నగు శ్రీ చెన్నారెడ్డి భానుమూర్తికంతులుగారు రాకస్మికముగ మరణించిరి. వీరు ప్రథమమున బందరు నోబిల్ కళాశాలలో సభ్యురతులుగ నుండి తరువాత గవర్నమెంటు ట్రాక్టులేటరుగఁ బనిచేసి విరికి సంస్కృతాంధ్రాంగ్లభాషలయందుఁ గలవైద్యము మసారము. ఆంధ్రమున వీరి కవితాసామర్థ్య మందఱకును చెలిసినవిషయమే. ప్రమోదూత

సంవత్సరమున పెద్దాపురములో జరిగిన వజ్రదాస్తి కసభకు వీరగా
సనాధిపతులై మన్నననుబడసిరి. వీరి యధ్యక్షోపన్యాసము మరివత్సత్రిక
సం. ౧౯. సం. ౨. పుట ౧౦౯-౧౨౨ అయిందఁ బ్రకటింపఁబడినది. వీరి
భాషాభిమానము ప్రశంసనీయము. వీరు పెక్కు కావ్యములను రచించి
రని కూడఁ దెలియుచున్నది. అంతిమదినములలో వీరు నై రాగ్యక్రవృత్తి
గలిగి కౌమూరునం దొక యాశ్రమమును స్థాపించి కాలమును గడపుచు
నాకస్మికమరణము నొందిరి. వీరియొక్కయు, శ్రీ కృష్ణారావుగారియొక్క
యు జీవితము లాదర్శప్రాయములనుట నిష్పినాదాంశము. వీరియాత్మల
కు వరమేశ్వరుఁడు శాంతి నొసంగును గాక.

కళాపూర్ణోదయము.

దాహ్వారి సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

(అనువృత్తము.)

ప్రాత్రక్షతులను ముద్రించవలసివచ్చినప్పుడు పెక్కు శ్రేణుక ప్ర
మాదములతో నిండినపాఠములు సందిగ్ధములుగా నుండవచ్చును. అం
దులైన క్షత్యంతరములు మరికీలించుచుఁ బాఠము సందిగ్ధముగా నున్న
చో నున్న దున్నటు లుంచుటగాని తోచినంతి సూచించుటగాని చేయ
వలసి యుండును. శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు గొన్ని
పాఠములను “నాసవరణ, తోచినట్లు సవరించితిని, అర్థసిద్ధికై సవరిం
చితిని” అని వ్రాయుచు దిద్దివైచిరి. అందుఁ గొన్ని పూర్వక్రతులలో
నున్నవియుఁ గొన్ని దిద్ద సవరణము లేనివియు నై యున్నవి. సూతసము
ద్రణమున నట్టి “నాసవరణలు” లేకుండఁ గవిహృదయసూచకము లనఁ
దగినపాఠములే యాయాతావుల సందర్భోచితముగను సన్నితముగను
జేర్పఁబడినవి. పింగళసూరనార్యునికావ్యమున మన సవరింపు లేల ?

ఈ పందర్భమున నాయాకతుల కద్యసంఖ్యలు చూచుటచే నూతనక్రతి యందలి కద్యసంఖ్యయు నీయఁబడినది.

(1) "అనిన నాకళాంతరద వరఁ డట్లు చేసె. 3౪౨ మ. క్ర. ౪౩ క్రా. క్ర. ఇట 'చేసె, అన్నట. చేసి, నానవరణ' అని పేజీక్రిందఁ జెత్తువాఁత. ఈ కద్యమునకును దీనిలకువాతివద్యమునకును నడుమ "ఇట్లు దివ్యదృష్టిం జూచి" అనుక్రొత్తగద్యము లభించుటచే బైదిద్దు పాటు అనావశ్యక మై పందర్భము సఘటనది.

(2) ఆకసమున విమానములో నేగుచున్నదంపతులు చదరంగ మూడునున్న పందర్భమును సూచించువట్టున :-

"నిలు మహా బాంకకు నెత్త మిమ్మా యంచు" ౬.౧౨౦ మ. క్ర. ౧౨౧ క్రా. క్ర. ఇట పల్లదివాడు,

"నెత్తకమ్మ. క. ఫ. బ. నెత్తకమ్మ యటంచుఁ బాఠ మిచ్చి పాచికల కందె మన్నది. శ. ర. వ్రాతక్రతులు రెండిట మెత్తకమ్మ యని, యతితప్పినపాఠ మున్నది. అగ్రస్థితి 'నెత్తమిమ్మా' సరించితిని. క. ఫ. బ." అని పేజీక్రిందఁ జెత్తులో వ్రాయించిరి. ఇట శబ్దరత్నాకరపాఠ మాశ్రయించుచో నడువకత్తి యేమి? అగుము. నెత్తకమ్మ నుద్దేశించి బాంకకుము. అనఁగాఁ బాచికలకందెమును గూర్చి బాంకకుము. అని భావము. అంతేకాక తిరుకతి ఏలూరు చిన్నయనూరి పాఠములలోఁ గూడ శబ్దరత్నాకరపాఠానుసారముగనే యున్నది. ఇట 'నానవరణ' చేయుట కవసరము లేదు. కాఁగా 'నెత్తకమ్మ, అనియే క్రొత్తక్రతి గ్రహించినది.

నెత్తకమ్మ = పాచికలకందెము. (చూ. చి. ని. శ. ర. నూ. ని)

(3) "అన బలిరా మహాకవిభిభాభరణంబ మదు క్తభాషణం బున కిపు డిచ్చును తరమ పూని విచిత్రపుబద్ధ మయ్యె మే లని విభుఁ డాడె నెట్లదియటంచుఁ గవించుడు నవ్వె నవ్వె నా యన కతియింపుమా తిరుగ నన్నఁ దదుక్తి మెచ్చ విప్రుఁడనె.

(౬. ౧౭౩ మ. క్ర. ౧౭౪ క్రా. క్ర.)

ఇట "అట్లది. క. ఫ. బ. నవ్వె నవ్వె నాయన, అన్నిప్రతులు. పందర్బ
శుద్ధికి 'నవ్వ' పనించితిని" అని చిత్తులో వ్రాయించిరి. ఇది కళాపూర్ణుఁ
డలఘువ్రతక్రథమాగమాడులను సత్కరించుపందర్బము. క్రథమాగ
మాడులసమాధానము విచిత్రపుణ్యమయ్యెను. మే : ని విభుఁడన
ను. ఔ నది యట్లే యగు నని కవి నవ్వెను. తిరుగఁ జరింపుమా యను
చు రాజ చిటువపు నవ్వెను. తదుక్తికిఁ బ్రథమాగముఁడును మెచ్చెను.
అని పద్యసమన్వయము 'కుదురుచునే యున్నది. పాతీయు ముద్రతము
లన్నిటను:-

"అట్లది యటంచుఁ గవీంద్రుఁడు నవ్వె నవ్వె నా
యన పతి యుంపుమా తిరుగ నన్నఁ దదుక్తికి మెచ్చె విప్రుఁడన్."

అని యున్నది. శతకమునకు "నుహశవిశిఖాయణి వార, ...కంపీద్రుఁ
డు నవ్వె...వల్లె నాయన...తిరుగ నంచు" అను మార్పులతో నే
లూరికతిపాఠ మున్నది. ఇందు "తిరుగ నంచు" మాత్రము గ్రహించి
పూర్వముద్రణములందన్నట్లే దిగిలినపద్యమును సూతనక్రతి గ్రహిం
చినది. అచిచిత్రపద్యము విసవలె నననాపక్తిచే వినువా రెన్నివర్ణాయ
ములైనను దిరుగఁ జనువు మనుట సంభవమే. అంతేకాక రాజాకపింగి
తమాను బూర్తిగ గ్రహించినట్లు అపద్యమును 'దిరుగవేసి, అనఁగాఁ
దలక్రిందుగాఁ జనువు మనుటయుఁ దదుక్తికి విప్రుఁడు మెచ్చుటయు
నట సంభవములే. కాన నిట 'వాసవరణ, అవసరములేదు.

(4) కళాపూర్ణుఁడు మధురలాలసను వర్ణించుపందర్బమున —

"ఎక్కడియవమాకల్పన

లెక్కడి యత్యుక్తిరచన లెక్కడి మతిసే

రైక్కడి వర్ణన లెక్కడి

యెక్కనివాఙ్మతుల కంద వింతిబెడుగుల్, (2 ౧౦ మ. ౧౫)

ఇట, "లెక్కడి వెక్కడి, అన్నిప్రతులు. ౪. టీకనుబట్టి సవరణ" అని
పేజీద్రెందఁ జిత్తులో వ్రాసినారు.

“ఎక్కడి వెక్కడి వాబ్బతుల కందవు” (వా. క్ర. బయా. క్ర)

“ఎక్కడి వెక్కడ? వాబ్బతుల కందవు” (సర. వ). పాఠము)

ఈపాఠమే నూతనముద్రణము గ్రహించినది. ఈముద్రణకల్పనలు, ఈయత్నక్తులు వీనిదారి వీనిదే. ఆమెయందలియువమే యసామగ్రిదారిదారిదే. అనగా ‘ఎక్కడి వెక్కడ’ అనుదానికి సీరోకమందలి యువమాత్యక్తు లామె యువకువాదిసౌందర్యముముందు నిలువలే వని భావము. ఆభావమే వాబ్బతుల కీమంతిబెకంగు లంద వని కవి పుష్పకవిని నాడు. కాగా,

క... “ఎక్కడి వెక్కడ? వాబ్బతుల కంద వింతిబెడంగుల” అని నూతనక్రతిపాఠము సరిగనే యున్నది. ఇటు ‘వవరణ’తోఁ బనిలేదు.

(5) సర్వసచివుని సర్వోక్తి సందర్భమున :-

“ఎన్నఁదైనను దొల్లి నీ కిప్పుడువోలె

నీమది నిల్వసాగినే యామృగాక్షి

వెతకలుకుబట్టి దినమును వింత వింత

యైనయూరులో చూడ మా కబ్బెఁగాక.

(2. ౨౧ వా. సర. బయా. క్రతుల. పా)

“నీమది నిల్వసాగించి” వింతవింతలైన” అను భేదముతో మల్లాది క్రతి. పా. ఇటు వీరు “నిల్వసాగిజేయా మ్మ. క. ఖ. నిల్పిచాగిజేయా మ్మ. గ. నిల్పిభోగిజేయా డ. పాఠము సందిగ్ధము. ఖ. టీక, కేయా = దొరా! అన్నది- తోఁచి ‘ట్లు సవరించితిని” అని పేక్షకిందఁ జెత్తులో వ్రాసిరి. “నీమది నిల్వసాగి జియ్యా! మృగాక్షి” అనుపాఠము ఏలూరు తిరువతీత్రతులం దున్నది. గీత క్రథయిపాదము కై సీసవద్యము లోని కన్వయము. ఓజియ్యా! ఆమె నీమదిని నిల్పి వెతకలుకుబట్టి యిట్టివనులు మాకుఁ జూడ నబ్బె వని యవ్వయము. నూతనముద్రణ మీదై పాఠమునే గ్రహించినది. తోఁచినసవరణయందలి సాగించి, అను ప్రేరణయావమునకు సమన్వయ మెట్లో?

(6) మఱియు నీపందర్శముననే: —

“ఆమఱపుదోస మిట్లని యాత్మఁ బొదివి
వేచుచున్నది యెట్లన్న వినుము దెలియ
దానఁ బరితప్త యయ్యె నాపానుభూతి
తనయ తదనాప్తి నీయాత్మ తావ మొందె

(2. 3౧. వా. బ. ప. పా.)

“..... ఇట్లు నీయాత్మఁ బొదివి,

వేపుచున్నది

... తదనాప్తి నీయాత్మ తావ మొందె. మల్లా. పా.

ఇట ఏయ. తదనాప్తి అన్నిట ‘తదనాప్తి నానవరణ, అని చిత్తులొ
వ్రాయించిరి

“ఆమఱపుదోస మిట్ల నీయాత్మఁ బొదివి

వేచుచున్నది

తనయ తదనాప్తి నీయాత్మ తావ మొందె ”

అని మారనకుద్రణపాఠము. మల్లాననా రిట ‘తనాప్తిని, అనాప్తిగాఁ
జేసియున్నారు అది యనవరణము. నీయాత్మ యామె నందుటచే దావ
మందినది. అని చెప్పిన సరివడును. అనఁగా నీయాత్మయ మేమనె తగిలి
యొందుటచే దావ మందెనని భావము. ఇచట ‘నానవరణ’ ఏల ?

(7) క్రమకకఁతోత్తరపురమున కాపేయ రాఁగలందులకుఁ గల
కారణము వివరించుచు నీక్రిందివద్యము కవి చెప్పినాడు.

“ఫలముల్ హరిద్రవంక ప్రమిళితమణిశోభ న్వహంకఁ గృతాశ్రీ
గళసాభాగ్యాధినితమితపురముపైఁ గంతముల్ మించి యొప్పన్ ”

(2 గీ.) ఇట్లాది వాచిల్ల ప్రతులయం దీపాఠ మిట్లే గలదు.

ఇట కనుపునందు విధిత మైమఱులు గలగృహలక్ష్యులగళసాభాగ్య
మా ననుకరింపవలె నచ్చవందలగలలతోఁ గూడినరొకచెల్లు శిరోభా
గములు పురముపై మించి యొందుటచేఁ గ్రమకకఁతములు పైఁపైఁ
గలపుర మని యాపేయ వచ్చిన నని భావము. కాని “సాభాగ్యాధినితి

తెనుఁగుబసవోదాహరణము.

పాల్కురికి సోమనాథకవి వ్రాసినము.

ప్రథమావిభక్తి.

ఉ. శ్రీ గురులింగతత్పరుఁ డశేషజగన్నిధి, శుద్ధతత్త్వసం
యోగసుఖప్రపూర్తి వృషభోత్తమమూర్తి యదాత్మకీర్తి ది
న్యాగమమార్గవర్తి బసవయ్య కృపాంబుధి మాకు దివ్యసం
భోగములం బ్రపాదసుఖభోగములం గరుణించుఁ గావుతఁ.

కలిక - మధురగతిరగడ.

వెండియుఁ ద్రిభువనవినుతి సమేతుఁడు
మండితసద్గుణ మహిమోపేతుఁడు
నూరుచిర శివసమ సుఖసంధానుఁడు
వరమ వరావర భరితజ్ఞానుఁడు
విదితానందాన్వితమనస్కుఁడు
సదమల విపులవిశాలయశస్కుఁడు
శ్రీ విలసితపదచిరతరభద్రుఁడు
గావుత సాక్షాత్కలియుగరుద్రుఁడు.

ఉత్కలిక.

భువనోత్థ ¹ కార	సాక్షాత్కలి ² న
భవమోద ³ వీర	ముఖ్యుడై తాన
భక్తిసం ⁴ యోగ	వెలయుశుభకరుఁడు
ముక్తిసం ⁵ భోగ	వలి విశ్వగురుఁడు

ద్వితీయావిభక్తి.

చ. వసి గొని యెవ్వఁ డేని బసవా యను నీ సుకృతాక్షరత్రయం

(1) గావుత (1a) కారా (2) వీరా (3) యోగా (4) భోగా (5) ఇల.

బెసంగఁ బఠించె నేని గిరిశేతున కాతని వక్త్రగహ్వరం
 బసదృశకేహ మన్న ¹యది యాద్యులవాక్యము ²నట్లుగావున
 బసవసంపుణ్యమూర్తిఁ దలఁపంగదె చిత్తము ! పాదు కప్పడుక.
 కలిక-ద్వీరదగతిరగడ.

వెండియును భక్తాభివృద్ధిఁ బెంచినవానిఁ
 బండమాయాచార సంరణిఁ క్రుంచినవాని
 నద్వైతవాక్యసంహారుడై చనువాని
 విద్యత్రములఁ గల్పి వీరుడై మనువాని
 మిమాంసకులముక్కు మిగులఁ గోసినవానిఁ
 దామసధ్వాంతంబు తగులుఁ బాసినవానిఁ
 బెక్కుదైవంబులన్ పేరు మాసినవాని
 నొక్కడే రుద్రుడన్ నూర్తిఁ జూపినవాని

ఉత్కలిక.

ప్రకృతివాదము దుడిచి	భూమిభారముఁ బావఁ
వికృతివేషము విడిచి	గామించుగతిఁ జూప
నకలవాడుల నోర్చి	నమ్మిఁజాలినవాని
సుకృతమార్గము దీర్చి	మమ్ము నేలినవాని.

తృతీయావిభక్తి.

ఉ. జంగ¹⁰మపాత్రుచే సమయసమ్మతుచే భవరోగవైద్యుచే
 మంగళమూర్తిచే గరళమర్దనుచే నసమానశౌర్యుచే
 లింగకుమారుచే బసవలింగముచే బసవయ్యచే గృపా
 సంగతుచేఁ బ్రసాదనుభవసౌఖ్యము నొందెద భక్తిఁ జెందెదక.
 కలిక-ద్వీరదగతిరగడ.

వెండియును వేదోక్తవిలసచ్చరిత్రుచే

(1) యని, (2) లట్లు, (3) బుణ్య, (4) అంధ, (5) పథము, (6) విద్యత్ర
 ముం, (7) తామస, (8) నియుక్తి, (9) బడిచి. (10) ము.

దండిభవబంధనలతా చయలవిత్తుచే
విధివిషేధాతీత వినుతైకగణ్యచే
బుధజనప్రోద్ధిత భవనాగ్రగణ్యచే
బ్రహ్మల శివాచార భవ్యప్రసారచే
భవిజన కరిత్యాగభక్తి భండారచే
శివదిన్మయా కరిచ్చిన్నప్రమోదిచే
లరమార్గతత్త్వభవ సుఖాస్వాదిచే.

ఉత్కళిక.

సోన్నతుల గడి గట్టి
మన్ననల తుదముట్టి
ప్రమథవిలియ కెక్కి
విమలసంపద నిక్కి

శివలీల పెంకార
భువి బసవే దనువేర
మెలయు నువిధజ్జుచే
నెలయుత త్తవ్జుచే

చతుర్థీవిభక్తి.

చ. అరవిప్రసాదసౌఖ్యమున కంగము క్షీర్ణికి గర్జ ముల్ గుణ
స్తుతులకు జిహ్వయుం జరణతోయజ సంగతికిన్ మనంబు న
మ్మరగుణ దివ్యమూర్తికి నమద్వైతియున్ విధియించి కూడు న
ట్లతులితపుణ్యం జై నబసవయ్యకున్ ప్రణమిల్లు చిత్తమా !

కధిక - ద్వీరదగతిరగద.

వెండియును నిర్మలపవిత్రగోత్రునకునై
కుండిత ప్రవనైక పాత్రగాత్రునకునై
దురితభంజనకళాధుర్యచరితునకునై
సరవి నిష్ప్రతాశ్వర్య భరితునకునై
సవిశేషవిమలగుణ బాలలోలునకునై
శివయోగసంధానశీల పాలునకునై

(1) త్యాగి. (2) బండారి. (3) స్న. (4) గరి. (5) బసవు. (6) కూడ.

(7) ప్రవసీయ.

(¹భక్తిపీఠంబిని ప్రాణనాథునకునై
భక్తగణసేవనవ్రతసనాథునకునై.)

ఉత్కలిక.

లింగచిహ్నము మోచి

లింగములుగాఁ దెల్పు

దొంగలుండఁగఁ జూచి

జంగమచ్చలు సల్పు

కొంగులను బొదిగొన్న

భవరోగహరునకై

వంగకాయలు మున్న

శివరూపధరునకై.

పంచమీవిభక్తి.

చ. పాసవరి బోరుమావకులపొం గణఁగించి వధించి మించి య
విష్ణుమూ త్రపాదమై యనుభవించి జగంబుల నెల్ల మించి పెం
పెసఁగఁగఁ దేజరిల్లెడుమహిష్మయశోనిధి గాన యెత్తుడున్
బసవనదండనాథువలనన్ ⁴గడియింతుఁ బ్రసాదసౌఖ్యముల్.

కలిక - ద్వీరదగతిరగద.

వెండియును జగదేశవీరసత్తమువలన

బండారీ⁵ బసవసత్పండితోత్తమువలన

వీరమాహేశ్వరాస్వీతవర్తనువలన

ఘోరభంసారసంతో⁶భకర్తనువలన

సుకృతదుష్కృతశుభాశుభవిచారగువలన

సకలనిష్కళితత్వసౌఖ్యపారగువలన

వాదవిద్యామధార్థవవిచారునివలన

¹వాదివృషభేంద్రావరావతారునివలన

ఉత్కలిక.

సారజీవన్ముక్తి

త్రోవఁ బొందని పనున

కారణం బగుభక్తి

దైవజ్ఞులను మనున

(1) ఈపాదములు, అసలు ప్రతిలో లుప్తములు. నాదేఁ బూరితములు.

(2) తెల్పి (3) సత్పి. (4) భజి, (5) బండారు, (6) అదియువభే.

చేపూరు ¹సన్మతము నోపునీరువివలన
ఏకలింగవ్రతము బావహారువివలన

చష్టివిధక్తి.

ఉ. ను స్రవకర్మభూనురులు దూషకులై కులమెత్తి కలుగుచున్
నాస్తికు లౌచుఁ జూడ శివనాగయగారి గుటించి వారిశ్రీ
హస్తతలంబునందు విమలామృతధారలు వెల్లిఁ గుర్య నా
ర్యస్తుతి నించు సబ్బసవరాజున కేనతిధక్తి సేయుచున్.

కలిక - తురగవల్లనరగద.

వెండి²యు నవికారపార విదితముదిత మేళనునకు
వండి నిండి పాలుపు సలుపుభక్తియుక్తిచాలనునకు
భవ్య సేవ్య కరణ చరణ వద్మ పద్మ ఫలనునకు
నవ్య దివ్య లలిత గలిత వాదభేద ³లాలనునకు
యమనియమ నిరంతరాంత ^{3a}రంగసాంగవర్తనునకు
సమిత శమిత విషమవిషయ హరి భూరికీర్తనునకు
⁴సత్యనిత్య భోగయోగ యంత్ర తంత్ర దూరగునకు
సత్య నిత్య శుద్ధ బుద్ధ వత్స తత్వ పారగునకు

ఉత్కలిక.

మహిఁ బురాతనోక్తభక్తి ⁵సమత నెఱయ భువిని వెలసి
మహిత తత్వశక్తియుక్తి క్రమభరీల సొలసి యెలసి
యిమ్ముగొనఁగ లింగజంగ యున్నగణదిరాజతునకుఁ
మమ్ము లెపుడు^{4a}ప్రాణలింగ ⁵తెన్నుబసవపూజతునకు

సప్తదీపిభక్తి.

చ. అనమగణాధ్యనందు కేరణాగతవత్సలానందు జంగమ

(1) సమృత మ్మేక. (2) యం ద ? (3) లాలనునకు (3a) రాంగ (4) సత్య

(4a) ప్రాణలింగ మునకు (5) సమృతముగ (6) జన్మ

వ్యవసమహిష్టానందు భవవారణ కా¹రణునందు భక్తమా
నసమరపూర్ణునందు గణనాథునియందు దయావయోధి మా
బసనియందు మాబసవపాత్రునియందు వసింపు చిత్తమా !

కలిక - హయప్రచారరగద.

వెండియు శివవీర్యునందు
జండమదనశౌర్యునందు
దురితభయవిదూరునందు
సరస²భక్తిపారునందు
సుకరశరణమాత్రునందు
శకలవిషయజై³త్రునందు
భువనపల్లవభూనందు
శివగణప్రసిద్ధునందు.

ఉత్కలిక.

శరణజనుల ⁴	సమసి సంగ
వరపుబనుల	తముగ లింగ
⁵ మనము తనువు	విజయునందు
ధనము తగవు	విజయునందు

సంబోధన ప్రథమావిభక్తి.

చ. ఎవరగ బలాట వహ్నిఁ గునుమీఘ దహించినకాలగుద్ర ! మున్
గసిమసి ⁶చేసి దత్తునిమఖంబు పారించిన వీరభద్ర ! యి
వ్యసుమతిఁ బుట్టి భక్తజనవశ్యుడ వైసకృపానముద్ర ! యో
బసవ! భవత్ప్రసాదసుఖ భాజనుఁ జేయవె నన్ను నర్పిలిన్.

కలిక - (తురగవల్లన రగద.)

వెండియును సమ ప్రలోకవిదితవిమలభక్తి బీజ !

(1) రణునందు (2) సుకవా (2a) భక్త (3) జైత్వ (3a) సమపు (4) తగవు
కనువు భవము మనము (5) సీతేశి.

దండి తేంద్రియప్రచండతరళవిషమ గుణవమాజ !
 జంగమప్రసాదభోగ సారసౌఖ్య శరధిమగ్న !
 లింగసంగతానుభావ లీలశరధి ¹పంవిలగ్న !
 ఆతులనకల భవసపావనావతార పుణ్యమూర్తి !
 సతత వితరివిమలతల్త్వ సారసౌఖ్య ²జరిహృతార్తి !
 భవభయప్రసారదూర భవ్యసులభ సుకృతికాయ !
³దివిజబృంద వందిత ద్వితీయ శంభునామధేయ !

ఉత్కర్శక.

వరమగురుమతానుకూల !	శ్రీవృషేంద్రవిష్ణుమూర్తి !
భరితనుగుణ గతినిలోల !	శైవసమయచక్రవర్తి !
లింగపూజనా విధేయ !	భక్తిసక్తియాధురీణ !
జంగమోర్వనానసాయ !	⁵ భక్తిముక్తిదప్రదీణ !

సార్యవిభక్తికము.

ఉ. నీవు దయావయోనిధివి; నిన్ను నుతించినఁ గల్గుభక్తి; నీ
 చే వరవీరశైవరతి చేకులు నీ కయి యిత్తుఁ గల్బముల
 నీవలనం గృతార్థత జనించును నీకు నమస్కరింతు ⁶నీ
 భావమునంచునుండి ననుఁ బా⁷వకుమీ బసవయ్య ! వేదజన్.

పాఠ్యునికి సోమనాథకవి తెలుఁగున నొకటి సంస్కృతమున
 మఱియొకటి బసవోదాహరణముల రచించియున్నాడు. వానిలో మొ
 దటిదానిని బ్ర. వధనుమున బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు
 పరిష్కరించి ప్రథవసంవత్సరమున 'భారతి' మాఘమాస సంచికలోఁ
 బ్రకటించి యున్నారు. రెండవది నేనును మిత్రులు శ్రీనిడువవోలు
 వేంకటరావుగారును పరిష్కరించి "ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక" సం
 ౩2 సం ౩-4 లోఁ బ్రకటించి యున్నాము. తెలుఁగు బసవోదాహర

(1) శరధిసోవిలగ్న. (2) జనహతార్తి. (3) దివ్య. (4) జంగమార్చక.
 (5) భక్తి. (6) నా. (7) బాయకుమీ.

గము ప్రకటించుటలో శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తమపరిష్కారమును
తెచ్చగా నిర్వహించినట్లు కాన రాదు. ప్రాయశః ప్రాచ్యలిఖిత పుస్త
కాలయమున నిందుకుఁ బ్రత్యంతరములు లేకుంటచే దొంగిన యేకప్ర
తిని బట్టియే యం దున్నచున్నట్లుగా వీరు ప్రకటించినట్లు దోచుచున్నది.
అందువలననేకాఁజాలు వీరు ప్రకటించిన యా కృతిలోఁ గొన్నితావుల
గణభంగములు, ప్రాసదోషములుమున్నగునవి కాన్పించుచున్నవి. మ
చ్చున కీక్రింది దృష్టాంతములఁ జూచునది.

ప్రథమావిభక్తియందలి యుత్కృతిక.

“భవనోత్కారా భవమోదవీరా, భక్తిసంయోగా-ముక్తిసంభోగా”

ఇందు పాదాంతము లందలి దీర్ఘములు ప్రాప్యము లయి యుం
డవలెను. లేనిచో రెండవగణములో మాత్ర తెక్కువయి గణభంగము
కలుగును.

ద్వితీయావిభక్తియందలి కలిక.

పెండియును భక్తాభివృద్ధిఁ జెందినవాని- బంధమాయాచారవధ
ముఁ ద్రుందినవాని- (ప్రాసభంగము.)

మఘీవిభక్తియందలి యుత్కృతిక.

సమృతముగ భువిని వెలసి- క్రమభలీల సాలసి యెలసి- (ప్రాస
భంగము.)

సప్తమీవి భక్తికలిక.

పెండియు శివార్యునందు- (యతిభంగము.)

సంబోధనప్రథమయందలి కలిక.

భవభయప్రసారమార- భవ్యమలభ సుకృతికాయ

దివ్యబృందవందిత ద్వి-తీయశంభునామధేయ.

(ప్రాసభంగము.)

ఇట్లే యితరస్థానిత్యములు మఱిగొన్ని యందందుఁ గలవు. కట్ట
కడకటి సార్వభృత్తికవద్యములో “నాభావమునందు నుండి నను బాడు

కుమి...” అనుచోట సప్తమీవిభక్త్యంతపదము బసవవాచకముగా లేదనియు “నీయందు” అని యావద్యమునఁ జేర్పఁ గుదుర దనియుఁ బద్యపాఠము సరి గాజేమో యనియు శ్రీశాస్త్రిగారు తనుయవతారిక లో వ్రాసి యున్నారు. ఇక్కడ సోమనాథునిపాఠము బసవవాచకముగా నే “నీభావమునందునుండి ననుఁబావకుమి” అనియైయుండునని నాయభిప్రాయము. ఈకారణములచే నీబసవోదాహరణమును శుద్ధముగఁ బరిష్కరించి మరలఁ బ్రకటించుట యవసర మని చిరకాలమునుండి నేను దలంచు చుంటిని. కాని దీనికి వ్రాతప్రతులు నాకులభింపలేదు. అందుచే శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రకటించినదానినే మార్పుకగా గ్రహించి సోమనాథుని వ్రాయోగసంప్రదానముల ననుసరించి సాధ్యమయినంత వఱకుఁ గవిపాఠముల గుర్తించి పునర్ముద్రణ మొనర్చుట మంచి దని సంస్కృతబసవోదాహరణ ప్రకటనాసంతరము దీని నిక్కు డిట్లు ప్రకటించితిని. నేఁజేసిన మార్పులు తెలియుటకై శాస్త్రిగారి ప్రథమ ముద్రణ పాఠముల నడుగునఁ జూపినాడను.

కలిక లేయే రగడలక్షణములకు పరిపోవునో కూడ నూచించితిని. సప్తమీవిభక్తి యుత్కలికలో 5, 6, 7, 8, పాఠము లందలి యర్థము సంగతముగా లేదు. కవిపాఠము లింకను విచారణీయములు.

బందారు తమ్మయ్య.

ద ర్శన న మీ త్త.

సాహిత్యశిరోమణి, భాషామహి

చిలుకూరి వీరభద్రకాశ్రి

(అనువృత్తము)

ఆంధ్ర దర్శనములు.

రా మా ను జ ద ర్శ న ము.

ఇది విశిష్టాద్వైతదర్శన మనియు వ్యవహరింపబడును. చిద్విశిష్టఁ
డు (చేతనముతోఁ గూడినవాడు) నచిద్విశిష్టఁడు (జడముతోఁ గూడిన
వాడు) నగు నీశ్వరున కైక్య మని దానియర్థము. చిదచిద్విశిష్టమగు
బ్రహ్మ మొకఁడే తత్త్వమని ఫలితము. లేదా 'విశిష్టంచ విశిష్టంచ విశి
ష్టే. విశిష్టయో రద్వైతం, అనువృత్తత్వత్తే నాకవిశిష్టపదమునకు స్థూల
చిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మము (కార్యము) అర్థము. రెండవపదమునకు సూక్ష్మ
చిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మము (కారణము) అర్థము. ఆరెంటికి (కార్యకారణము
లకు) సభేదము అనియర్థము.

ఈదర్శనమునఁ బ్రధానముగ మూఁడు తత్త్వము లంగీకరింపఁ
బడినవి 1. చిత్తు (చేతనము) 2. ఆచిత్తు (జడము) 3. ఈశ్వరుఁడు,
అని. చేతనుడగు జీవుఁడు అనుభవిండువాడు. అచిత్తుగ జడజాతము
జీవునకు భజింపఁదగినది. ఈశ్వరుఁడు జడచేతనములు రెండిటి కంతర్యా
మియై (లో నున్నవాడై) వాని నాయాత్మియలయందు నియమిం
చును. ఈశ్వరుఁడు సజాతీయ-విజాతీయ-స్వగతరూపమగు భేదములతోఁ
గూడిన వాడు. ఈ యీశ్వరుఁడు జీవజడములనువ్యాపించి యుండుటచే
'అత్మ' యని చెప్పబడు. దేని నెయ్యది వ్యాపించియుండునో దాని
కావ్యాపించిన దాత్మ యగునుగదా. అట్టి యాత్మకు (ఈశ్వరునకు)
చేతనజడములు రెండు స్థూలసూక్ష్మవస్థలయందు శరీరములై
యుండును.

అచిత్తునకు (జడమునకు) స్థూలావస్థ యనియు సూక్ష్మావస్థయు నియు రెండవస్థలు కలవు. స్థూలావస్థను బొందుటయే తరిగామము. చిద్ద్రవ్యమునకు (జీవునకు) స్వరూపమునందు మార్పులులేవు. దాని ధర్మములగు జ్ఞానాదులకుఁ గర్మచే సంకోచవికాసములు కలుగును. ధర్మ మగు జ్ఞానముకూడ నొకతత్త్వము. చేతనుఁడు జ్ఞానిరూపద్రవ్యము. జ్ఞాన మునకు జ్ఞానికి దీపమునకుఁ గాంతికివలె ధర్మధర్మభావము, దీపకాంతికి వలె ధర్మభూతమగు జ్ఞానమునకు కర్మావరణముచే వృద్ధిహాసములు కలుగును.

సూక్ష్మావస్థయందు నచిద్ద్రవ్యమునకుఁ జిద్ద్రవ్యమును, చిద్ద్రవ్య మునకుఁ బరమాత్మయు, నను నీసమూహము కారణము. స్థూలావస్థ యందు నిట్లే సంఘాతరూపమయి కార్యరూప మగును. ఈరీతిని విశిష్ట మయినది కార్యమగుటవలనను కారణమగుటవలనను బ్రహ్మమే ముఖ్య తత్త్వము.

అచిత్తగుతత్త్వము సత్త్వరజతమోగుణాత్మకము. ఇది నిత్య విభూతికంటఁ గ్రిందనుండి వ్యాపకమయి యెల్లప్పుడు తరిగామముతోఁ గూడియుండును సుఖదుఃఖమోహాదుల కిదియే హేతువు కావున మోక్షము పొందఁగోరువారికిఁ బరిత్యజంపఁదగినది.

వీరిమితమున చేతనులు (జీవులు) నిత్యులు, అణుపరిమాణులు, స్వయంప్రకాశులు, జ్ఞానానందస్వరూపులు, జ్ఞానగుణోపేతులు, ఏకరూ పులు, భగవంతునకు శేషభూతులు.

ఈశ్వరుఁడు చిత్తును అచిత్తును నిర్వహించును. చేతనమును నిర్వహించుట యన చేతనములచే నాశ్రయింపఁబడి వారివారి యధికా రానురూపముగా ఫలముల నిచ్చుట. ఆ చేతనమును నిర్వహించుట య నఁగా నాయాయిత్యకర్మల కనుగుణముగా భోగ్యముగాను, భోగసామగ్రి గాను, భోగస్థానముగాను నచిత్తును బరిణమింపఁజేయుట. ఈవిధమున నీశ్వరుఁడు జగజ్జన్మస్థితిలయహేతువయి చేతనాచేతననిర్వాహకుఁడు,

సంసారులకు సంసార హేతువు, ముముక్షువులకు మోక్ష హేతువు వగును. అతఁడు నిత్యుఁడు, విభువుఁడు, అతనినామము వాసుదేవుఁడు.

అతఁడు కరమితారుణికుఁడు, భక్తవత్సలుఁడు వరమపురుషుఁడును. అతఁడు పాపకులకు నాయాయుధముల నిచ్చుటకై తనలీలచే ౧. అర్ప ౨. విభవము ౩. పూజాము ౪. సూక్ష్మము ౫ అంతర్యామి, యను విభాగముల నాశ్రయించును. అందుఅర్ప-ప్రతిమాది. విభవము-రామా ద్యవతారము. పూజాము-వాసుదేవుఁడు; సంకర్షణుఁడు, ప్రద్యుమ్నుఁడు, అనిరుద్ధుఁడు అనునది. సూక్ష్మము - షడ్గుణసంపూర్ణమగు బ్రహ్మము. అంతర్యామి-సకలజీవనియామకుఁడు. వీనిలో పూర్వపూర్వమూర్త్యుపాసనచే నుత్తరోత్తరమూర్త్యుపాసనమునం దధికారము లభించును.

అతనియుపాసన ౧. అభిగమనము ౨. ఉపాదానము ౩. ఇజ్యా 4. స్వాధ్యాయము 5. యోగము. అని యైదువిధములు. ఇదియే పాంచ రాత్రుల కభిమతము. అందు అభిగమనము - దేవతా స్థానాదులను దుడుచుట, ఆలుకుట, మ్రుగ్గుపెట్టట. ఉపాదానము - గంధపుష్పాది పూజాద్రవ్య సంపాదనము. ఇజ్య-దేవతాపూజ. స్వాధ్యాయము-నామానుసంధానుపూర్వకమంత్రజపము, వైష్ణవసూక్తస్తోత్రపాఠము. నామసంకీర్తనము, తత్త్వప్రతిపాదకశాస్త్రాభ్యాసము. యోగము- దేవత సమసంధించుట.

ఈమతమున జీవుల కనాదిపుణ్యపాపహృదమగు కర్మబలముచే జ్ఞానమునకు సంకోచము, తన్ములకమగు దేవతీర్యబృహస్పాదిదేవాసంబంధము, సంసారము కలుగును. ఫలమును గోరక కర్మల ననుష్ఠించుటచే బుద్ధ్యాపుణ్యకర్మసంబంధమువలన నివృత్తి యయి మోక్షము లభించును.

మోక్షమునందు జీవులకుఁ గర్మ మరలుటతోడనే జ్ఞానసంకోచమునకుఁ గారణము లేకపోవుటచే జ్ఞానము విస్తృతమయి యుండును. మఱియు మనోరథానుసారముగా సర్వజ్ఞులు, సర్వానుభవకీలురు, నయి

యొందురు. తమయిచ్చచే గ్రహింపఁబడిన యనేకాకారములు కలవారయి, శరీరముతోఁ గూడియుఁ గూడకయు తమకు మిక్కిలియుఁ గోరఁదగిన లక్ష్మీనారాయణకైంకర్యము నొంది ఆతనిగుణములు కలవారయి యొందురు. కర్మబంధరూపమగు సంసారమును మరల నొందరు. పర్వలోకఫలచారము కలవారయి యొందురు.

మతపంగ్రహము.

ఈమతమువారు మాయావాదమును గాని వివర్తవాదమును గాని యంగీకరింపరు. పరిణామవాదము సంగీకరింతురు. సత్త్వాతిని సమర్థించెదరు. జీవన్ముక్తి యనువాని నొప్పుకొనరు. మోక్షావస్థజుండుఁ గూడ జీవ బ్రహ్మములకు భేదమే యొందునని యొందురు.

పూర్ణ ప్రజ్ఞ దర్శనము.

ఆత్మతత్త్వమును దెలుపుటయం దెవనికి నిశితమగు శ్రద్ధ కలదో యట్టి మధ్యాచార్యుఁడు పూర్ణప్రజ్ఞఁ డని చెప్పఁబడును. ఈతనిచే రచింపఁబడిన దర్శనము 'పూర్ణప్రజ్ఞదర్శనము.' ఇదియే మధ్యదర్శనమనియుఁ చెప్పఁబడును. ఈ పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు వాయువునకు మూడవ యవతార మని శ్లోకానుయాయల యభిప్రాయము. ఈవిషయ మీ క్రిందిశ్లోకమున నిట్లు చెప్పఁబడినది.

శ్లో. ప్రథమస్తు హమామా స్యాత్ ద్వితీయో భీను ఏవచ,

పూర్ణప్రజ్ఞ స్తుతీయశ్చ భగవత్కార్యసాధకః.

"మధోస్థో యస్తు తృతీయ మేత దమునా గ్రంథః కృతః కేశవే."

వాయుదేవుని మూడవయవతారము మధ్యాచార్యులు. ఇతఁడు కేశవార్చనబుద్ధిచే భారతతాత్పర్యవిర్ణయ మనది గ్రంథమును రచించిననియు మనకుఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

వీరిమతము 'ద్వైతము, "ద్విధా ఇతం, ద్వీతం, ద్వీతమేవద్వైతం; ద్వీతస్య భావోవాద్వైతం" అనది వ్రుత్పత్తివలన 'ద్వైత'మనఁగా భేదము. ఆభేద మయిదు విధములు. 1. జీవేశ్వరభేదము. 2. జడేశ్వరభేదము.

౩. జీవజడ భేదము. 4 జీవులకుఁ గల కరస్పరభేదము. 5. జడముల కరస్పరభేదము, అని. ఈభేదము నాశములేక యెల్లకాలమునందు స్పష్టముగాఁ గన్పట్టుచుండుటచే ననాది యని చెప్పఁబడును. లోకమున నేది యెప్పుడు ననుభూయమానమగుచుండునో (సత్యమో) దాని సత్యము (కల్పితము) అనుట పొసఁగదు. కల్పితము (అశుభార్థము) ఎల్ల కాల మనుభూయమానమగుట దుర్లభము ఏదియున్ననుచుగనో యది సజించుట నిశ్చయము. ద్వైతము (భేదము) లేనే లేదనువారి మతము గ్రుడ్డిమితముగాఁ దెలియవలయు నని వీరియభిప్రాయము. ఇది యంతయు సీక్రిందిశ్లోకములందు స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడి యున్నది.

శ్లో॥ జీవేశ్వరభిదాచైవ జడేశ్వరభిదా తథా
జీవభేదో విభక్త్యైవ జడజీవభిదా తథా
విభక్త్యైవ జడభేదో యః ప్రపంచో భేదపంచకః
సోఽయంసంఖ్యోఽన్యనాదిశ్చ సాదిశ్చేన్నాశ మాత్మయాత్
సచ నాశం ప్రయాత్యేష సచాసా ప్రాంతికల్పితః
కల్పితశ్చేన్నివర్తత సచాసా వినివర్తతే
ద్వైతం సవర్తత ఇతి తస్మా దజ్ఞానినాం మతం.

వీరిమతము నకువ్యవస్థకముగా సీక్రింది చెప్పఁబడు "సత్య మాత్మా, సత్యో జీవః, సత్యం భిదా, సత్యం భిదా, సత్యంభిదా, మైవారువణ్యో, మైవారువణ్యో, మైవారువణ్యో" అని. అనగాఁ బరమాత్మ సత్యము. (త్రికాలాకాఢ్యుడు) జీవుడు సత్యుడు. జీవేశ్వరులకు భేదము సత్యము. అరుభి=దుష్టైః వన్యః భజనీయః సభవతి, దుష్టజనులచే నీవ్వగుడు సేవించఁదగినవాడు కాదు అనుట. ఇటు సత్యం భిదా అనియు, మైవారువణ్యః అనియు ముక్కులు చెప్పటచే నభేదగంధ మంతమాత్రము పొసఁగకుండుటయే కాక భేదమునకు సత్యత్వము దృఢీకృత మని యందురు.

ఎవఁ డెవనిని సేవించునో యాసేవకుఁడు సేవించఁబడురాజులు కంటె భిన్నుఁడయి యుండుట లోకమున విదితమే అటులనే జీవులచే సేవించఁబడునీశ్వరుఁడు జీవునికంటె భిన్నుఁడు అనుననుమానముచేతను జీవేశ్వరులకు భేదము స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. మఱియు లోకమున జనుఁడు మిక్కిటముగ భవము గోరి రాజు నువసద్దించి యాతని గుణాతిశయమును గీర్తించి ప్రార్థించినపుడె యారాజు సంతుష్టుఁడై యాతనిమనోరథమును నెఱవేర్చును. అటులు కాక నీరాజ్య మంతయు నా కొసంగు మనియు, నీవు నేను నొకటె యని యనిన రాజక్రోధము నకుఁ బాత్రుఁడగుటయేకాని లాభ మెంతమాత్రము పొందకపోవుట నిశ్చయము. కావుననే పెద్దలు

శ్లో. ఘోరయంతి హి రాజానో రాజాఽహమితి వాదినః

దద త్యఖల మిష్టంచ స్వగుణోత్కర్ష వాదినాం.

అనిచెప్పుదురు. గొప్పవారలతో నీచుఁడు భయముగా నుండెదనని యను కొనుటకూడ గొప్పవారల కవకృతి నొనరించుటయే. అట్టియొక వారితో నభేదమును సంపాదించుకొనుట గగనకుసమావదయేచ్ఛచుంటిది. కావున జీవేశ్వరులకు నభేదమనునది దుర్ఘటము.

వీరలు “బ్రహ్మ వేద బ్రహ్మైవ భవతి,” యనుశ్రుతి “యజమానః క్రతురః, సంపూజ్య బ్రాహ్మణం భక్త్యా శూద్రోఽపి బ్రాహ్మణో భవేత్” మొదలగు తావులయందువలె బ్రహ్మవేత్త బ్రహ్మసంటి కాఁడు, శ్రేష్ఠుఁడు, అనునీతి సర్థవాద మని యందురు. తత్త్వమిది, అను శ్రుతియు భేదక్రతిపాదకము. తస్య త్వం, తత్త్వ మ్మను త్వత్పత్తిచే నీశ్వరునకు నీవు దాసుఁడవు, అని యర్థమువలన సేవ్యసేవకభావము దెలుపుచున్నదని యందురు పూర్వము చూపినయనుమానముచే సేవ్య సేవకులకు భేదము స్పష్టము కదా ?

మఱియొకతీరున నీశ్రుతి భేదమునే చెప్పును. ‘అత్మా తత్త్వమసి శ్వేతశేతో’, యనుశ్రుతిలో ‘అత్మా అకల్ త్వం’ అని భేదచ్ఛేదము చేసి

శాసనలయును. ఎవడు స్వాతంత్ర్యాదిగుణయుక్తుడో యతఁడు పరమాత్మ. సీత్రమాలము అతత్ = ఆ యాశ్వరునికంటె భిన్నుడవు, పరాధీనుడ వగుచీవుడవు. ఈవిధమున సేవ్యసేవకభావ ముండుటంతేసి జీవేశ్వరులకు భేదము సతత మని యందురు.

ఈశ్వర (హరి) సేవ వీరిమతమనముఖ్యతమము. ఆసేవ ౧. అంకనము ౨. నామకరణము ౩. భజనము అని మూడువిధములు.

అందంకన మన - శంఖము, చక్రము మున్నగు వారాయులుని యాయుధముద్రలను ధరించుట. దీనికి "అతప్తతనూ ర్న తదామీ అత్ను తే" అనియెడు శ్రుతి మూలము. ఎవడు తప్తముకాని (కాల్పః బవతి) శరీరము కలవాడో వాడు అముడు కల్పవహితృడు కావున వాడు విష్ణువదమునొందుట కర్హుఁడుకాఁ దని వైశ్రుతి కభిప్రాయము. తప్తముద్రాధారణ మీమతమునఁ గడు ముఖ్యము. బ్రహ్మాండ పురాణమునం దీవిషయ మిట్లు చెప్పుబడినది.

శ్లో॥ కృత్వా ధాతుమయీం ముద్రాం తావయిత్వా న్యకాం తనం,
చక్రాదిచిహ్నైశ్చ భూవ ధారయే చైవ్యక్తోత్తమః. అని.

నామకరణమన-పుత్రులను కేశవుఁడు, వారాయుఁడు, మున్నగుపేరులచే న్యవహరించుట. ఈరీతిని పేరిడుటచే నిరంతరము వారాయునివామస్మరణ మగు నని తలఁచెదరు.

భజనము-కాయిక, వాచిక, మానసిక, భేదములచే మూడు విధములు. అందువాచికభజనము- సత్యము, హితము చెప్పుట, స్వాధ్యా యాధ్యాయనము. దాసము, పరిత్రాణము, పరిరక్షణము, కాయికభజనము. దయ, స్పృహ, శ్రద్ధ మానసికభజనము. ఈత్రివిధమగు భజనమునకు విష్ణుని బ్రీతునిగా నొనర్చుటయే శ్రయోపనము.

దీపాలవారి 'జితకాశి'

దువ్వూరి సూర్యవారాయణకాశ్రమి.

జితకాశి యనునది శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యకాశ్రమిగారు చేమకూర వెంకటకవి పారంగధరచరిత్రమునకు వ్రాసినవ్యాఖ్యానగ్రంథము. లోక గద వేదము వేంకటరాయకాశ్రమిగారు వ్రాసినవ్యాఖ్యానమునందలి ప్రమాదములను సరిచేయుచు వీరు వ్రాసినగ్రంథము 500 ల పేజీలకు మించినది. ఇం దనేకనూతనవిచిత్రవిషయములు పాఠకులు గ్రహించు గలరు. శబ్దస్వరూపము నిర్ణయించురతి శ్రీ పిచ్చయ్యగారు కొన్ని చోట్ల శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువును గూడఁ బ్రచురీకరించుచు వచ్చిరి. కాని యచ్చటచ్చట శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువుపైఁ కొన్ని లోకము లున్నట్లు వీ రాలోపించి చూపిరి. త్రక్కుత మానిషయము లనుమాత్ర మెత్తి సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుప్పాదయమును వెలువ టింపఁబూనుటయే యావ్యాసమునకు మా భోష్టదేవము.

(1) "కా. పా. కొండఁజేయు, ఇదితత్త్వ. కొండచేయు అని క్రియ. గొప్పచేయు అని యార్థము. కొండచేయుట యనగా కొండంత (గొప్ప) చేయుటగాని కొండను చేయుటగాదు. చూ. జితకాశి 313 పుట. ఇటు పారంగధరలోని తద్య మిది.

"గట్టిచక్కన చేత ముట్టి చూచెద నన్నఁ

జెలి యిది యొకకొండ చేసికొనెను. 9-226."

N. B. ఈవ్యాసమున మా. ని. అనగా శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువును, శ. ర, అనగా శబ్దరత్నాకరమును, ప్రా. అనగా ప్రాచీనదొరగారి నిఘంటువును. పూ. య. పా. అనగా పూర్వముద్రితకౌఠము అనియు, కా.పా. అనగా, వేదం వేంకటరాయకాశ్రమిగారి పాఠమనియు గ్రహించునది.

పై వద్యమునఁ బిచ్చయ్యకాప్రిగారిమతప్రకారము 'కొండ చేయు, ఏకముగాఁ జేసికొనినచో "ఒక" వద్యమున కన్వయమేది? కా, పా. యే కాగున్నది. అప్పుడు 'ఒక' కు కొండతోనే సంబంధము, అంతేకాక వీరిమతప్రకారము తక్కినపాదములందలి క్రియలు "గగ సంబుచేయు, బంగారుచేయు" మున్నగు వచేకక్రియ లనఁ జెల్లునా?

"కొండఁజేయు" అనియే నూ. ని. పా. మఱియు నందు "కొండఁ జేయు=పెద్దచేయు, అనికూడా ఉన్నది. పెద్దఁజేయు అనమి యెందున నో?" అనియుఁ బ్రశ్నించి యున్నారు. చూ. జరకాశి ౩43 పుట. ఇది విక్రమార్కచరిత్రయందలివద్యవిషయము.

"కొండలెల్లను దను కొండఁజేయు" అని యందలి వద్యము. కొండఁజేయు, కొండ చేయు లెల్లున్నను, ఇందలి కర్మవదనము 'కొండ, జడవాచక మగుటచేఁ బ్రథమముఁ గావచ్చును. ద్వితీయముఁ గానగును. ఇందు తప్పేమి? మఱియు,

"గొప్పంజేయు, అనుటలోఁ గల దోషమెట్టిదో 'కొండంజేయు' అనుటలోఁగల దోషమును నట్టిదే" అన్నారు. వీరిదృష్టిలో 'కొండ, గొప్ప అనునవి, యొకకాఠివా? మఱియు.'

"కొండచేయుట అనగా కొండరిచేయుట గాని కొండకుచేయుట కాదు" అని వ్రాసియున్నారు. ఇది కొండశబ్దము గాఢలక్షణచే "అగ్నిర్మాణమో" ఇత్యాదులందువలె 'వర్వరసవృక్షము' అను పర్థ మిచ్చును. ఇత నేకవదముగా గ్రహించినవీరక్షమున 'ఒక కొండ చేయు, అను ధర్మబాధయము నేకవదముగా గ్రహించవలెను. ఒక వద మును వృథాక్కుగా స్వీకరించినవీరిమతమున ఆభేదసంబంధముచే నేక చేకాన్వయము సంభవించును. 'కొండన్' అనునది వృథావృథ మనిన యెదల దోషము కనుకట్టకు. పెక్కుగుణము లున్నవి.

(2) "కా. పా. మీఁది నమ్మకముచేత వానిల్ల వారే కాదు నూ. ని. కూడా 'మరుబాముల' అనియే అన్నది. చూ. ఉటీయ. చూ. జరకాళి ౩47 పుట."

ఇటు వీరి యాక్షేపణ మేమియైన—

"మరుబాములనఁగా మన్మథబాధలు. కరపురుషుఁడు తన్నంటిన యవమానమున కోరువఁబాలక గొంతు కోసికొనఁబోవుచున్న స్త్రీ, నేను మరుబాముల వడలేననుచా? 'మఱిబాము' అని నొయైన పాతము. పూ ము. న నున్నది." అని వివరించియున్నాడు. శ్రీ పిచ్చయ్య కాస్త్రీగారిట వ్రకరణము గమనింపరైరి. ఇటు వీరి పాతముకన్న ప్రాత పాతమే నిర్వహణ కరిపుష్పము ఎట్లన రెండవయాశ్వాసము 236 వ వద్యము చిత్రాంగిది. 236 వ వద్యము వ్రకృతము ఇందు అని, అని, అను వదములు రెండున్నవి. ఇందు మొదటి అని, వైకద్యార్థమును బరాయనించుచు. మిగిలినవద్య మంతయుఁ గవి చెప్పినది ఇది గమనింపక 'గొంతుకోసికొనుస్త్రీ... .. నేను వడలేననుచా?" అని పిచ్చయ్య కాస్త్రీగారు వ్రాయుదురు. ఇటు ఆనునది స్త్రీయూ? కాదు కవి.

ఇక "మరుబాములఁ జడలేనని కైదువుచున్నదాఁటు నాయిరము బలెన" అనునది కవుక్తిలో నుత్పేక్ష. మన్మథునిబాములు వడలేని కత్తి లాగుకొనిపోవు సన్నాహమో యనునట్లు పెనఁగు నామిచేకత్తిని విడిపించి రా జకును. అని యవ్యయము. ఇటు 'మఱిబాములు' ఏమి? ఈసందర్భమును గమనించియే సూ. ని. నిర్దుష్టపాతమును గ్రహించి నది. మరుబాము లనుటలోనే స్వారస్య మున్నది.

(3) "N.B. సూనిలో 'దొంగలాసఁ బొడిచిన' అని ముద్రిత మైనది వ్రమాదము. 'దొంగలాసఁబొడిచిన, కళాపూర్ణోదయము ౩ ఆ. శ, ర. అని వ్రాసిరి. చూ. జరకాళి 411 పుట"

ఈవిషయముసూక్ష్మముగాఁబరికింపవలసినది. ఆసహాయము అను వదముకరుకల్పించు, అను సర్థముననే కవులవ్రయోగములున్నవి. ఇది

శబ్దవల్లనము. ఇదియు సూర్యరామాంధ్రనిఘంటువునఁ జూడఁబడినది. ఇక సూ. ని. లో 'అన' అను దానికిఁ గళాపూర్ణోదయవద్య మిచ్చి 4 వ యర్థము, అష్టాముద్ర, అని వ్రాయఁబడినది. అట "అనఁబోడుచు" అనియే పాఠము. ఇది ప్రమాదమని విమర్శకుల యభిప్రాయము ఇట 'అన, పోడుచు, అను నవి వ్యవృత్తవదములుగా గ్రహించినవృద్ధే ప్రకృత వద్యార్థము ప్రకరణానుకూల్యము నందును. అట్లుగాక యేకవద మను కొని 'అష్టాపించు, అను సర్థమున గళార్థముచేసినచో, అష్టాపించుట వాగ్రూప పైనదిగాన, ఆయాన దొంగిలించుటయం వప్రయోజకము. అట్టియాజ్ఞ యున్నను లేకున్నను దొంగకుఁ దెలియునదిగాదు. ఇక ముద్రాదాయావకాజ్ఞ యున్నచో సహితముల కది గ్రహించుటలో నిసర్తకముగా నుండును. ప్రకృత మదియున్నను దొంగిలించువానికి తాదకము కానేర దనునభిప్రాయ మిప్రకరణమున కనుగుణము. దానిని స్ఫుంఘఃకేయటకే సూ. ని. కళాపూర్ణోదయవద్యములోని దానిని వదద్యయముగా నిశ్చయించి 'అన' లోఁ జూపినది. కళాపూర్ణోదయము నందలి ప్రకరణమును బరిశీలించుచో నిది యెట్టులున్న నచటిసందర్భము సరిపడునో తెలియఁగలదు.

(4) "N.B. సూ. ని కరకర (=కలకల)=వ్రాయుట నమలుట మున్నగువానియం దనుననుకరణము. అని యర్థముచెప్పి అందు క్రింక సారంగవద్యమును 'అసూయఁగరకరమంచు అను పాఠముతోనే యుదాహరించినది. ఆ 'కరకర, కు ఆకోశ ముద్దేశించినయర్థ మేమో?" చూ జరగాలి 419 పుట"

అని వ్రాసి కోవమును చెలుపువదము 'కొలకొల, గాని 'కర కర, కలకల,లు గావన్నాడు. సూ. ని. ఈప్రయోగము 'అసూయచే వండ్లు గీటుట యందలిధ్వని కనుకరణమునకు లక్ష్యముగా గ్రహించినది. అట్లున్నను ఏ రర్థముచేసికొనక చుక్కలు పెట్టుటయందులకో తెలియదు. శాస్త్రిగా రిచ్చిన 'ద్వేషించు, అనుసర్థము 'అంచు, వదనమభివ్యా

హారముచేతను "తునుము సంతకోపముతో" అనుదానిచే 'జ్వేషించుచు, అనుసర్థము గతార్థముగలుచేతను పొసంగదు. అన్యక్తానుకరణములగుటచే నిట్టిపదము తెల్లున్నను నుండవచ్చును.

(5) "శాస్త్రీగారకమును బదివియే కాఁజూచు చూ. ని. పం. దీతులు 'కమ్మకంజ=పంజలకమ్మ' రత్నములు కూర్చుటచే దివిటీల వలె వెలిగెడికమ్మ. అనివివరము వ్రాసిరి." చూ జరకాళి 457 పుట.

పంజనకు దివిటీ యనుసర్థము ప్రసిద్ధముగా నున్నది. కమ్మ అనగా కర్ణాధరణము. ఇట 'నమ్మోమురేరాజపన్నిధానము గాన కర్ణభూషణము లనెడిదివ్యటీలు రాజదిహ్నముగా నుండవలసినవే. ఇట వేదమువారిపొరపా లేమి? ఈరెండుస్థలములలోనిది యాతకములు కావా? ఇట పెద్దప్రమాదములు, అప్రమాద మేమో? ఇక "దివిటీల కాంతిని మెఱుంగు లనుటయు లోకమున లేదు" అని వీరి యావత్తి. ఇట రత్నసంబంధ ముండుటచే మెఱుంగు లనుటలో విరోధ మేమియు లేదు. అదియఁగాక దీపకాంతిని మెఱుంగనుట యాక్రిందిప్రయోగము నఁ గలదు.

"ధూమంబు వొదిలినఁ దుఱుంగలిమెఱుంగులు

నలఁగి మాసినదీపకలికకగిది. విరాట్పర్వము 1 ఆ.

దీనినిబట్టి దివిటీకాంతిని మెఱుంగనవచ్చునేమో.

"శాస్త్రీగారికి పంజరత్వము తెలియలేదు" అని యొకమాట.

పంజరత్వము పూర్తిగాఁ దెలిసిన శ్రీ పిచ్చయ్యశాస్త్రీగారు 'కమ్మ, తో సంబంధములేని 'పంజ' నకు వారు వ్రాయించిన 'కమ్మలో' పొదిగిన రత్నాలమొత్తము, అను సర్థముగల ప్రత్యేకప్రయోగమును చూపించ లేరా? వీరుదాహరించిన యాంధ్రపదపారిభాషమును బట్టి పంజనకే 'రత్నములు చెక్కినతాటంకములు, అను సర్థమున్నచో నిక 'కమ్మపంజ, నకు వీరేమియర్థము చెప్పెదరో? ఇది యిట్లుండ వీరిటీకతో "కమ్మపంజలమెఱుంగు=కమ్మలయందలిదుద్దులకాంతి" అని వ్రాయించ

చి. ఈవ్రాత పూర్వవిరుద్ధముకాదా? ఏ మతమున వంజనశే
దుద్దు అని యర్థమా? అట్లైన వ్యవహారమున రతనములు పొదిగిన
కర్ణాభరణములకే 'దుద్దులు' అని యున్నదే. ఆవృక్ష కమ్మ అనుచు
శేమియర్థము చెప్పుచురో? తత్త్వమేమన 'కమ్మవంజ' అను వదముకడ
సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు వ్రాసినయర్థము యశాగికము. కాబట్టియే
(— —) Hyphen, లో నున్నది. మొత్తముపై వచ్చునర్థము "రత్న
ములు చెక్కినకమ్మ, రత్నకాటంకము" అని వ్రాసియే యున్నది. ఈ
వ్రాత వంజనకున్న ప్రాచీనప్రయోగములను బ్రశీలించియే సూ. ని.
వ్రాసినది. ప్రకృతము సారంగధరలోని 'కమ్మవంజ' అను రెండు వద
ములు ఏకార్థములు గావు. నిఘంటువద్దతిని జట్టి సూ. ని. వ్రాత
నిష్ప్రమాదము. నిశ్చయదృష్టిలేక తొడత్రొక్కిడిగా వ్రాయించిన
శ్రీ పిచ్చయ్యకాస్త్రిగారివ్రాత యిటు పూర్వాపరవిరోధముగలది.

(6) "కా. పా. గ్రచ్చుకొని. గచ్చుకొని, పూ. మా. పా. త్రా
ణ్యమునను శ. ర. లోను 'గచ్చుకొను' అను రూపమేగాని గ్రచ్చు
కొను, అను రూపములేదు. సూ. ని. లో ఏరూపమును లేదు. అని
వ్రాసిరి. చూ. జితకాశి. 496 పుట"

గ్రచ్చు, గచ్చు, లక్షగ్రలయర్థ మీసారంగలోని 3-216 వ గద్య
మునకుఁ బోసెను. కాబట్టి యీరెండువదములకు ననుక్రముక్తమగు
'కొను' కాదిది. సూ. ని. ఈవదమును బయపాడిగా గ్రహించినది.
పాపము!! కాస్త్రిగారావదమును జూచియుండరు. అందలియర్థ మీ
ప్రకరణమునకుఁ జక్కగ నెవడఁ గలడు.

(7) "కలయంగన్, క్రియావిశేషణము. శ. ర. లో, సూ. ని. లో
గూడా లేదు. చూ. జితకాశి 507 పుట"

కన్, అనునది నజ్యంత మగునగుధాతువు. ఇది క్రియావిశేషణ
ములకును నజ్యంతక్రియలకును ననుక్రముక్తమగును. కన్ విరహిత
మయ్యును క్రియకు విశేషణమగుదానినే క్రి. విణ. అని యనుట

సూ. ని. వద్దలి. 'కలకుంగన్' అనునది నుజ్యంతక్రియగాని క్రియా విశేషణము గాదు. (చూ. సూ. ని. అల్ల³.) మఱియు నీవిషయము బాలవ్యాకరణక్రియాపరిచ్ఛేదము 115, 116, సూత్రములు, వాని వివరణమును జరికించినఁ దెలియును.

(8) "మఱిక అను సర్థమున క. ర. లో, కఱ, కకటరేఫముతో నే యున్నది. కాని, బ్రాను 'కర' అన్నాఁడు... సూ. ని. లో ఈ 'కర' ఏరేఫముతోనూ లేదు." అని వ్రాయించిరి. చూ. జితకాళి. 496 పుట.

ఇది శ్రీ పిచ్చయ్యకాశ్మీగారి సాహసము. ఇట్టి ప్రసిద్ధపదములు, ఈపదమునకు సారంగధరలోని వద్యమును సూ. ని. ఎన్నఁడును విడవదు. ఇది రెండవసంపుటమున "కఱ్ఱ (అ)" అను పదములోనున్నది నాఁగు పాదములతో పూర్తిగా నీసారంగవద్యమునే చూపినది. (చూ. సూ. ని. 2 సం. 167 పుట.) ఈవద్దలి వీరు 'కరకర, లో గమనించితే యుందురు. ఐనను బొరవడిరి.

(9) "చనుమానము, నిఘంటువులలో లేదు. వ్యవహారమున నున్నది". అని వ్రాసిరి. చూ. జితకాళి. 196 పుట" ఇంతేగాక పునస్సమీక్షలో చనుమాన మనుపదమున కొకయాధునిక ప్రయోగము చూపి దానికి గతి కల్పించిరి. సూ. ని. మూడవసంపుటములో 47 వ పొరట వేంకటవాధుని వంచతంత్రము, దళావతారచరిత్రము, నిరంజనోపాఖ్యానములనుండి ప్రయోగములఁజూపి యీపద మెత్తియున్నది. ఈసంపుటము వీరఱుంగఁగఁజాల. ఇట్టిదే 'చీరదిక్కుట, యుకు, (చూ. సూ. ని. 3 వ సంపుటము)

(10) "కొదిలె, పాతము అసాధువే యగుచున్నది. సూ. ని. యీపాతమునే గైకొన్నది." చూ. జితకాళి 233 పుట. కొదిలె అను పాతముతో సూ. ని. ఈవద్యము నెక్కడ నుదాహరించినదో శ్రీ కాశ్మీ గారు తెలుపజేయుదుటకుఁ గారణమేమో ?

పై విషయములఁ బరామర్శించి నూ. ని. లో గ్రహింపఁబడిన పాఠములు పదపదార్థములు నవిరుద్ధములని పాఠకు లెఱుంగుదురు గాక. మొదటినుండియుఁ బ్రామాణికములగు పెక్కురు వండితు లేకాభి ప్రాయముగ నిర్ణయించిన పదపదార్థములనే పూర్వోత్తరవిరోధములు లేకుండ గ్రహించుట, నూ. ని. చరితాటి నాటికి నేటికి నీనిఘంటు నిర్మాణమున ఆసరణియే గ్రహింపఁబడుచున్నది. ఇట్లుండ నూ. ని. హృదయము పాకల్యముగ నెఱుంగకయే దోషముల నారోపించుట శ్రీ పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారి సాహసమాత్రమే యనియు, ఇట్టి యారోప గలుఁ ప్రామాణికనిఘంటువుపై ఆనాలోచితముగ ఇతరులు చేయుకుం దురనియు నెఱింగించుటకీ యంతవఱకు సమాధానమియ్యవలసి వచ్చిన దని మనవి.

భీమునినయోక్తులు.

- ఉ. ప్రేయసి ప్రీతితోడఁ జవలించిన భావణభంగి తోష మెంతో
యొనరింప నగ్ధభరయుక్త మటంచు మదిం దలంచి, య
త్యాదులయుక్తియుక్తము నదారతరార్థము నెవ వాళ్ళ మే
ధానిధియో వృకోదరుడు ధర్మజుతోఁ దగఁ బల్కె నీక్రియన్. ౧
- ఉ. మానిని స్నేహ దృష్టిగరిమం బొకించియు నీతిమార్గముం
బూని యెటుంగఁజేసిన యపూర్వవిధానము నెంచిచూడఁ దా
నొనని చెప్ప కక్కమె బృహస్పతికై నను నిష్కంధంగి వా
మానసమందు విస్మయ మమందగతిం బ్రభవించె నీయెడన్. ౨
- గీ. తీర్థకారుడు మార్గంబు తెఱపిసేయ
మడుగులోనఁ బ్రవేశింపఁ గడఁగు టొక్క;
కార్యవధము నిరూపింపఁ గలుగు నతఁడు
తొలుత లభియించుటయె కడుదు స్తరంబు. 3
- చ. అనయము సగ్గణంబులనె యాదరమొప్పుఁగ నేకరించు నీ
మనమున కిమివల్కు లనుమానము లేక దుచించుఁగాక; స
జ్జనులు గణాంశు లెన్నఁడు విచారము సేయ రొకించుకేని కా
నిని మగవాఁ డటంచు, మది మెచ్చెడిభంగిని బట్టుచోటులన్. ౪
- ఉ. నాలుగువిద్యలందు గణనం గొనఁజాలువివేక మూని యీ
లీలను నీదు డెందము చలించి, వివర్యయమంది, కంకమం
దోలి నణంగి మ్రందెడు మదోద్ధరసింధురభంగి దోవఁగాఁ
గూలుచున్న దోస్థుకతికుంజర ! యిట్టగు తెంత గర్వమో ? 5
- ఉ. వైరిజనంబు దేశల వివర్ధక నీ విటు పొందియుండఁ బా
కారిముఖాచురత్రవను లన్నిలి సంతతి సల్పునట్టి నీ
పౌరుషమంతయుం బొలిసె; భావ్యమె యిట్టి వివత్తు నందఁగా
నారయ నింతకంటెను మహత్తరదుఃఖ మొకండు గల్గునే ? 6

- చ. కరుల : భుక్తికంకద లవ రిగఁ బెంపుగొనంగఁ జూచి లోఁ
బెయ్యనసహచరే బరికించి, య పేక్షవహించునట్టి భూ
వరుని కమాశ్రయంబు నవనాదభయంబున నజ్జగించి వే
సిరలు. దొఱంగిపోవు వరిశీలక సేయ కాకింతయేనియన్. 2
- చ. తయనమ పేతుడయ్య కహజంబున లోకశుభావహంబు త
ప్రియజనపమ్మతంబు నగుతేజముఁ దాల్చి సమ్మద్ధినొందఁగో
రియ జతనంబు నల్పుభూభుజ నరిందమునిం బ్రజ లెల్లవేళ మో
దయతముగా ద్విశీయనిధుశర్పనముంబలెఁ గూర్తు రంజలిన్. 3
- ఉ. మానధనాగ్రణ్యుఁ డభిమానయుతుండు ప్రియోన్నతంబునా
స్థానము నొందఁ గోరునయశాలికి పూర్ణమనస్వి కయ్యెడం
బూనిన యాత్మపాదపమ పాల్పగుసాధన మెంచిచూడ న
దాన ననర్థజాతము నదల్పుఁగఁజాలెడశక్తి యేర్పడున్. 4
- ఉ. అడద లాక్రమించు నయనంబును తారువహీనవృత్తి; న
త్యాగదుపేతుకృత్వములు నాయతిలేక వినాశమందు; ని
ర్యాపితభావివృద్ధియుతుఁ డందును లాఘవ మెందు; దాన దు
ష్ప్రవము గాదె గౌరవనవశభం జగురాజ్యలక్ష్మీయున్. 5
- గీ. కాన విడనాడు మున్నతి కానయైన
వట్టి యుద్యోగరాహిత్యవర్తనంబు
సంతతమును జరాక్రమాశ్రయములైన
సంకడలు దుఃఖములతోడఁ జనవు గొనవు 6
- మ. మదసంసేకసమేధికానన లవస్థత్రేభతుంధంబు లు
నృజలీల నివళించి, తాఁ గొననమేదఃపూర్ణ మాంసంబుచే
తు దమొత్తుం జరియించుఁ గేసరి; జగంబుల్ స్వీయతేజంబునం
గదలంజేయఁగఁ జాలుధీరుఁ డెపుడుం గాంక్షింతుఁడన్యార్థముల్. 7
- ఉ. నైరినికారకృష్ణుఁ డనవద్యురరాక్రమసంయుతుండు దు
ర్యాయకుండు నై ననరపాటుండు గత్వరప్రాణయుక్తిఁ బెం

పాశుకీర్తి గోర నచిరాంశువిలాసపకాశమైన ల
క్ష్మీరవణీసమాగమ మకించనకాయ గాదె యెంచగన్.

౧౩

గీ. జనుడు శృంగియింకుఁ డుజ్జ్వలజ్వలన మెప్పుడు
భగ్గరాశి సుఖంబుగఁ బట్టఁగఁతఁడు
కాన నభిభూతిభయమున మానధనుడు
చయ్య ననువుల విడుచుఁ; దేజంబు విడఁడు.

౧౪

ఉ. ఏమిథలంబు గోరి హరి హెచ్చిన రోపమాతోడ గర్జదు
ద్దామఘనాఘముం జెనకి తారతరంబుగ ఘీంకరించు; తే
జోమయమూర్తియై నగడు శూరున కయ్యెడ వైరియున్నతి
స్థేమము లోర్వకుండు టది సిద్ధము గాదె వ్యభావసంకదన్.

౧౫

చ. అవధినిరీక్షణంబు తగు నంచు మనంబున నెంతువేని భూ
ధవ ! సతకంబు జహ్నగతితత్పురుండైన సుయోధనుండు నా
హవ మొనరింపకుండఁగనె యెచ్చినసంకద లావృదించుచు
పువినయవృత్తియై విడఁగఁజాలనె యట్టి వివేక మూనునే.

౧౬

ఉ. లే కొకవేళ సజ్జనతలేశము చాల్చి సుయోధనుండు దు
ర్లోకమునైన రాజ్యపదముం దగ నీ కిడనేని భూచరా !
నీ కనుజన్ములై జగతి విచ్ఛలుఁ గీర్తి గడించియున్న యీ
మా కింక నేమిచేడులు నమందభుజక్రమవిక్రంబునన్.

౧౭

ఉ. దిక్కుల వన్నె కెక్కి చనుదెంచెడి దిగ్గజభంగి దోఁకుఁ, బెం
వెక్కిన వాల్గుసంద్రములు నెల్లలు చాటియు వెచ్చుచున్నవో
యిక్కరణిం బెసంగ ననునేపు దలిర్ప రణంబు నల్పగా
నొక్కనుమానచుక్షమున నిల్వకు శక్యమె వైరికోటికిన్.

౧౮

గీ. కాన నృపవర్మమోహంబు గాననీక
విక్రమముఁ బూనఁగా మది వెరవుగొనుము
నీ నిరుక్తాహమున వైరినికరమునకు
లేకయుండె వివత్తులు లేకమైన.

౧౯

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు.

చతుర్థసంపుటము.

శ్రీపితాపురమ వహరాజావారి ధర్మహయకు శే రచియించు

బడుచున్న పెద్దనిఘంటువులోని రాయల్ సైజు 1000పుటలుగల క్రథమ సంపుటమును, 955 పుటలుగల రెండవసంపుటమును, 980 పుటలుగల మూడవసంపుటమున్ను, 975 పుటలుగల చతుర్థసంపుటమును, మాదిరి తయారై విక్రయమునకు సిద్ధముగా నున్నవి. ఇందు క్రథమ సంపుటమున అకారము మొదలు, ఔకారము వరకునుగల యచ్చు లాదియందుగల సంస్కృతాంధ్రశబ్దములన్నియుగలవు. రెండవసంపుటమున 'క' మొదలు 'జ' వరకుగల శబ్దములును, తృతీయసంపుటమున 'చ' మొదలు 'తృ' వరకుగల శబ్దములును, చతుర్థసంపుటమున 'తె' మొదలు 'స్త' వరకుగల శబ్దములును గలవు. ఇదివరకున్న నిఘంటువు అన్నిటికంటె నిది సర్వవిధముల నుత్తమమయినది. ఈపుస్తకమును రచియించుటకు మాదిరి చుటకు విశేషప్రవృత్తమునట్టిసను ధనవంతులకేగాక జనసామాన్యమునకుం గూడ లభ్యముగా నుండవలయు ననుతలంపుతో నీక్రింది వెలలు నిర్ణయించబడినవి. క్రథమసంపుటము సాదాచ్రతి వెల రు 5 లు, మేలుచ్రతి (Art Paper) రు 7 లు, ద్వితీయసంపుటము సాదాచ్రతి రు 4 లు, మేలుచ్రతి రు 5 లు, తృతీయసంపుటము సాదాచ్రతి రు 4 లు, మేలుచ్రతి రు 5 లు, చతుర్థసంపుటము సాదాచ్రతి రు 4 లు, మేలుచ్రతి రు 5 లు. ఈ సంపుటములు కాకినాడ ఆంధ్ర సాహిత్య కరిషత్కార్యాలయమున దొరకును.